

ДО ПИТАННЯ ПРО СУБ'ЄКТІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ ОСОБАМИ, ЯКІ НЕ ДОСЯГЛИ ПОВНОЛІТТЯ

У статті аналізуються особливості цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану особами, які не досягли повноліття. Зокрема, розроблено пропозиції щодо уточнення кола суб'єктів, на яких законом покладається обов'язок із відшкодування шкоди, завданої названими особами.

Ключові слова: шкода, зобов'язання з відшкодування шкоди, делікти; малолітні особи.

Проблематика зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої особами, які не досягли повноліття, відноситься до кола розроблених у науці цивільного права питань. Підстави відповідальності за завдану шкоду, зокрема її суб'єктивний склад, коло зобов'язаних осіб, обсяг відповідальності ретельно досліджувалися в наукових працях різних періодів. Так, серед учених-цивілістів радянського періоду дану проблематику досліджували В. Т. Смирнов, А. О. Собчак, К. А. Флейшиц, Я. М. Шевченко, К. К. Яичков та ін., роботи яких відрізняються високим теоретичним рівнем, повнотою дослідження, обґрунтованістю висновків. У сучасний період цивілісти також приділяють увагу проблематиці наведеного виду деліктних зобов'язань, досліджуючи різні його аспекти. Слід виділити дослідження І. В. Жилінкової, Т. С. Ківалової, О. О. Отраднової, С. Н. Приступи, Р. М. Стефанчука, на дисертаційному рівні дану проблематику розробляли М. В. Логвінова, С. Я. Ременяк, О. В. Церковна.

Однак практика застосування відповідних норм цивільного законодавства породила низку питань щодо зобов'язань з відшкодування шкоди, завданої особами, які не досягли повноліття, зокрема необхідність формування науково обґрунтованих підходів до визначення кола їх суб'єктів, підстав та обсягу їх відповідальності, що визначило мету даної статті.

Суб'єкти цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану малолітніми, визначені законодавцем у ст. 1178 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [11]. Аналіз змісту цієї статті дає підстави таким чином класифікувати суб'єкти, виокремивши загальні й спеціальні суб'єкти відповідальності.

До загальних відносяться особи, які зазвичай відповідають за шкоду, завдану малолітніми, тобто без будь-яких спеціальних чи додаткових умов. Тобто, загальними суб'єктами є: батьки; усиновлювачі; опікуни; інші особи, які на правових підставах здійснюють виховання малолітньої особи.

Потребує детального висвітлення питання кола осіб, які на правових підставах здійснюють виховання малолітньої особи, оскільки до нього за змістом ч. 1 ст. 1178 ЦК України [11] не включаються батьки, опікуни та усиновлювачі. У науковій літературі, з посиланням на ст. 252 Сімейного кодексу України (далі – СК України) [8], пропонується до кола цих осіб відносити патронажних вихователів [3, с. 701]. На нашу думку, до вказаних осіб мають бути віднесені також прийомні батьки – подружжя або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли на виховання та для спільного проживання дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування (ч. 1 ст. 256-2 СК України [8], абз. 14 ст. 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (далі – Закон) [5]. Наведене обумовлено тим, що відповідно до ч. 2 ст. 256-2 СК України прийомні батьки несуть обов'язки щодо виховання та розвитку дітей, передбачені ст. 150 СК України. Тобто, як і кровні, прийомні батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав і свобод інших дітей. Тому відповідальність за шкоду, завдану дітьми, є невід'ємним елементом статусу прийомних батьків. Аналогічні правила містяться в сімейному законодавстві й щодо батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу – подружжя або окремої особи, що не перебуває у шлюбі, які взяли дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, для виховання та спільного проживання (частини 1-2 ст. 256-6 СК України). При

цьому необхідно звернути увагу на те, що визначення статусу батьків-вихователів за вказаною нормою СК України [8] і ст. 1 Закону [5] дещо відрізняється, адже за Законом батьки-вихователі – це подружжя або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли на виховання та для спільного проживання не менш як п'ять дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування, та яким, за рішенням органів опіки та піклування, надано статус батьків-вихователів. Тобто для визнання відповідного статусу особи необхідна ще додаткова формальна ознака – рішення органу опіки і піклування про надання статусу батьків-вихователів, що слід враховувати судам при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої малолітніми.

Таким чином, до осіб, які на правових підставах здійснюють виховання малолітньої особи, слід відносити патронажних вихователів, прийомних батьків, батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу. Загальним суб'єктом відповідальності слід визнати також заклад, який за законом здійснює щодо малолітнього функції опікуна (ч. 3 ст. 1178 ЦК України [11]). Тут йдеться про випадки, передбачені ст. 66 ЦК України, за якою, якщо над фізичною особою, яка перебуває у навчальному закладі, закладі охорони здоров'я або закладі соціального захисту населення, не встановлено опіку, не призначено опікуна, цей заклад здійснює над нею опіку. Більш детально умови виконання функцій опікуна за законом щодо малолітніх визначено у ст. 245 СК України, за приписами якої якщо дитина постійно проживає у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі, функції опікуна та піклувальника щодо неї покладаються на адміністрацію цих закладів. При цьому законодавство України передбачає створення і функціонування відповідних закладів. Відповідно до п. 2.1 розд. 2 Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства у справах сім'ї, дітей та молоді від 21.09.2004 р. № 747/460 [4], для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, з метою забезпечення належного рівня задоволення їх життєвих та освітніх

потреб за умов повного утримання їх за рахунок держави створюються інтернатні заклади таких типів:

– дитячий будинок – навчальний заклад інтернатного типу, що забезпечує розвиток, виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дошкільного та шкільного віку, а також тих, які перебувають у родинних стосунках;

– загальноосвітня школа-інтернат – загальноосвітній навчальний заклад, що забезпечує виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;

– спеціалізована школа-інтернат – загальноосвітній навчальний заклад з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів, що забезпечує виховання, навчання та соціальну адаптацію обдарованих дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;

– спеціальна загальноосвітня школа-інтернат – загальноосвітній навчальний заклад, що забезпечує виховання, навчання, соціальну адаптацію та корекцію дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку;

– загальноосвітня санаторна школа-інтернат – загальноосвітній навчальний заклад з відповідним профілем, що забезпечує виховання, навчання та лікування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують тривалого лікування.

При цьому, при існуванні такої розгалуженої системи дитячих закладів, вичерпно не вирішено питання про конкретного суб'єкта відповідальності. Адже, у ч. 3 ст. 1178 ЦК України йдеться про відповідальність саме закладів як юридичних осіб, що кореспондує зі ст. 66, яка визначає, що функції опікуна (і відповідно відповідальною особою за завдану підопічним шкоду) є саме навчальний заклад. Однак ст. 245 СК України покладає функції опікуна вже на адміністрацію закладів, яка взагалі не є суб'єктом цивільних правовідносин. Мабуть з цих міркувань М. В. Логвінова обґрунтовує положення, згідно з яким суб'єктами цивільно-правової відповідальності за правопорушення, вчинені

неповнолітніми, виступають адміністрація навчально-виховних закладів для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, адміністрація навчальних та лікувальних закладів, які зобов'язані здійснювати нагляд за неповнолітніми [2, с. 10]. Погодитись з думкою авторки, з огляду на коло суб'єктів цивільних правовідносин окреслене ст. 2 ЦК України, немає достатніх підстав. Не будучи суб'єктом цивільних правовідносин, адміністрація навчальних і лікувальних закладів не буде і суб'єктом цивільно-правової відповідальності.

Досить розпливчасто питання вирішене у Положенні про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Так, у п. 7.6 розд. 7 Положення вказується, що директор інтернатного закладу сприяє призначенню опікуна, піклувальника і виконує обов'язки опікуна і піклувальника в тому випадку, коли опікуни і піклувальники дітей, які виховуються в даному інтернатному закладі, не призначені органом опіки і піклування [4].

Видається, що в аспекті саме деліктних зобов'язань і виконуваних ними функцій переважному застосуванню підлягає саме ч. 3 ст. 1178 ЦК, за якою суб'єктом відповідальності буде виключно заклад як юридична особа, а не особа, яка виконує обов'язки опікуна за законом. Інакше кажучи, за змістом відповідних правовідносин підлягають розмежуванню опікунські правовідносини, суб'єктом яких є фізична особа, яка виконує функції опікуна за законом і деліктні (зобов'язальні), суб'єктом яких виступає відповідний навчальний та інший заклад. Відповідно, слід звернути увагу судів, що відповідачем у даних справах може бути лише відповідний навчальний та інший заклад, який є юридичною особою, а не його адміністрація чи посадова особа. При стягненні шкоди із закладу, який виконував функції опікуна, необхідно звернути увагу, що відповідно до п. 1.7. розділу 1, п. 8.6. розд. 8 Положення, інтернатний заклад незалежно від типу і форми власності є юридичною особою, має самостійний баланс, а майно інтернатних закладів належить їм на праві оперативного управління [4].

Аналіз ст. 1178 ЦК України дозволяє назвати поряд із загальними й спеціальні суб'єкти відповідальності, тобто тих, які несуть відповідальність за шкоду, завдану малолітніми, за наявності певних умов спеціального характеру. До спеціальних суб'єктів слід включити:

- навчальні заклади;
- заклади охорони здоров'я;
- інші заклади, що зобов'язані здійснювати нагляд за малолітнім (наприклад, виховні);
- особу, яка здійснює нагляд за малолітньою особою на підставі договору.

Ці заклади та особа зобов'язані відшкодувати шкоду, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини.

За змістом ст. 1178 ЦК України умовою відповідальності цих закладів та осіб є перебування малолітньої особи під час завдання шкоди під їхнім наглядом. Перебування малолітнього поза меж відповідного закладу, у час, коли ці заклади вже не працюють, свідчить, що малолітній не перебуває під їхнім наглядом, що виключає як самостійну відповідальність навчальних, лікувальних та інших закладів, так і їхню відповідальність спільно з батьками (усиновлювачами), опікунами малолітнього. Так, Верховний Суд України вказав, що факт завдання малолітній особі у пізній час шкоди, що сталася через неналежну поведінку А. без контролю батьків, свідчить про неналежне виконання батьками обов'язку виховання дитини в дусі поваги до прав та свобод інших людей, встановленого ч. 1 ст. 150 СК України. За цією справою, задовольняючи частково позов, суд першої інстанції виходив з того, що завдання шкоди малолітньому сину позивачки сталося у зв'язку з несумлінним виконанням батьками малолітньої особи, яка заподіяла шкоду, обов'язків по вихованню дитини, оскільки малолітній А., будучи ініціатором конфлікту, заподіяв тілесні ушкодження К., перебуваючи на вулиці у пізній час без догляду батьків. Суд апеляційної інстанції на зазначене та вимоги статей 10, 212-213 Цивільного процесуального кодексу України уваги не звернув та

всупереч ч. 2 ст. 308 вказаного Кодексу помилково скасував рішення суду першої інстанції з тих підстав, що *A.* за місцем навчання характеризується як вихований, врівноважений і спокійний хлопець, та виходив з того, що позивачі не надали доказів на підтвердження того, що *A.* вів себе агресивно відносно *K.*, внаслідок чого останній отримав тілесні ушкодження. Враховуючи помилковість позиції апеляційного суду, Верховний Суд України постановлене ним рішення скасував, залишивши в силі рішення суду першої інстанції [3].

Режим проживання батьків і дітей не повинен впливати на їхні обов'язки з відшкодування шкоди, завданої малолітніми. Так, батьки, які проживають окремо від дітей, незалежно від причин роздільного проживання, навіть за відсутності спору про місце проживання дитини, повинні відповідати за правилами аналізованої норми ЦК України на загальних підставах. Так само мають відповідати батьки, які проживають окремо від дітей. Однак одного з батьків може бути звільнено від відповідальності, якщо з вини іншого з батьків він позбавлений об'єктивної можливості приймати участь у вихованні дитини або не здійснює своїх обов'язків по вихованню з інших об'єктивних причин, наприклад в силу хвороби. Причому такими причинами не можуть бути обставини, пов'язані з його винною поведінкою і правопорушеннями. У зв'язку з цим потребує також дослідження питання щодо обсягу відповідальності батьків (інших законних представників) неделіктоздатного завдавача шкоди. У будь-якому разі, з огляду на рівність сімейно-правового статусу батьків, відповідачами у даних справах мають бути обоє з них, навіть і тоді, коли дитина проживає лише з одним з них. При відповіді на питання про обсяг їхньої відповідальності за шкоду, завдану малолітнім, слід замислитись над питанням, як відповідають батьки, чи є їхня відповідальність солідарною або частковою? Судова практика з цього питання неоднозначна. Так, до Снігурівського районного суду Миколаївської області звернувся *A.* із позовом до *T.* про відшкодування матеріальної шкоди завданої їй малолітнім сином *K.* До початку розгляду справи, позивач заявив клопотання про притягнення співвідповідачем *P.*, яка є матір'ю малолітньої *O.* Свої вимоги позивач обґрунтував тим, що 13

серпня 2010 р. малолітні *К.* та *О.* взявши каміння, піднялися на четвертий поверх багатоповерхового будинку, де з площадки через відкрите вікно кидали каміння по належному йому автомобілю, внаслідок чого зіпсовано автомобіль, а саме, мається вм'ятина на капоті автомобіля, на правому крилі автомобіля подряпина. Таким чином, діями малолітніх завдано матеріальну шкоду. Пошкодження не усунуто, відповідальні особи відшкодувати шкоду відмовились, тому просив суд стягнути з батьків малолітніх дітей 1800,00 грн матеріальної шкоди та судові витрати. Відповідачі позов не визнали та пояснили, що виховують малолітніх дітей самостійно, без участі батьків, оскільки батько *К.* проживає окремо з іншою сім'єю, а батько *О.* відбуває покарання у місцях позбавлення волі з 2006 р. Судом встановлено, що обоє малолітніх знаходяться на вихованні у матерів, батьки з об'єктивних причин ніякої участі у вихованні не беруть. Фактичний зв'язок із малолітніми, як батьком *К.*, так батьком *Р.* припинений з незалежних від них обставин. Перший відбуває покарання в місцях позбавлення волі, другий є також засудженим з випробувальним терміном. У зв'язку з наведеним, суд дійшов висновку, що виховання малолітнього *К.* на правових підставах здійснює *Т.*, а малолітньої *О.* – здійснює *Р.* Оскільки малолітнім по десять років, вони є неделіктоздатними, відповідно не можуть бути суб'єктами цивільної відповідальності, тому обов'язок відшкодування шкоди завданої позивачу суд покладає на *Т.* та *Р.* в порядку дольової відповідальності. Оскільки факт заподіяння шкоди майну *А.* малолітніми знайшов свої підтвердження в судовому засіданні, Снігурівський районний суд Миколаївської області позовні вимоги *А.* задовольнив частково, стягнув на користь *А.* з *Т.* та *Р.*, які діють в інтересах малолітніх *К.* та *О.* по 550,00 грн з кожного на відшкодування матеріальної шкоди, стягнув на користь *А.* з *Т.* та *Р.* по 85 грн 50 коп. з кожного на відшкодування судових витрат та по 90,00 грн витрат, пов'язаних з оплатою правової допомоги, в іншій частині позову відмовив [7]. Нам видається позиція суду помилковою принаймні у двох аспектах. *По-перше*, без достатніх підстав з відповідальності були звільнені батько малолітнього *К.* та батько малолітньої *О.* Суд прислухався до того, що

вони не проживають із своїми дітьми й їхнім вихованням не займаються. Однак це аж ніяк не дає підстав для звільнення їх від відповідальності. *І, по-друге*, суд не вирішив питання про солідарну відповідальність цих осіб. На нашу думку, батьки кожного із малолітніх деліквентів повинні відповідати солідарно, а не частково. Оріхівський районний суд Запорізької області при розгляді справи за позовом *Б.* до *Н., Т.* про стягнення матеріальної шкоди у розмірі 1684,82 грн і моральної шкоди у розмірі 1690,00 грн, завданої неповнолітнім *Ф.*, дійшов висновку про необхідність солідарної відповідальності батьків заподіювача шкоди. *Б.* звернулася до суду з позовом, в якому вказала, що 11 травня 2006 р. на футбольному полі стадіону «Машинобудівельник» в м. Оріхові, її сина *В.* побив *Ф.*, внаслідок побиття була спричинена шкода здоров'ю: забиття лівої скроньової області, вегето-судинна форма, посттравматичний відкол зуба. Відповідачі – батьки *Ф.* пред'явлений позов визнали частково, пояснивши, що позивачем значно завищені матеріальні збитки. Суд, застосовуючи до спірних правовідносин статті 1167, 1178 ЦК України, вказав наступне. У відповідності до ст. 1178 ЦК України, шкода, завдана малолітньою особою, відшкодовується її батьками, які на правових підставах здійснюють виховання малолітньої особи, – якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою. Правила ст. 1178 ЦК України про відповідальність за шкоду, завдану фізичною особою віком до 14 років (малолітнім), ґрунтуються на ст. 31 ЦК України, яка визначає їх дієздатність. Зміст даних правил становить психічна нездатність дітей цього віку. Малолітні особи визнаються неделіктоздатними і, відповідно, не можуть бути суб'єктами цивільної відповідальності. Судом були направлені запити до відповідних органів, в обов'язку яких лежить здійснення розгляду питань про неналежне виховання батьками дітей, а саме: служба у справах неповнолітніх при Оріхівській райдержадміністрації (відповідь за № 27 від 22.01.2006 р.), які повідомили, що скарги на неналежне виховання *Ф.* батьками не надходили. Крім того, згідно з наданою відповідачами характеристикою, що видана гімназією № 1 м. Оріхова

від 01.02.2006 р., малолітній *Ф.* навчається на середньому рівні з усіх предметів, має нереалізований потенціал до навчання, не ухиляється від виконання громадських доручень, сприймає зауваження вчителів, реагує на них адекватно. Завжди охайний, має товариські стосунки з однокласниками. Враховуючи наведене, суд дійшов висновку про часткове задоволення вимог. Позов *Б.* до *Н., Т.* про стягнення матеріальної та моральної шкоди задовольнив частково, присудив стягнути солідарно з *Н., Т.* на користь *Б.* завдану матеріальну шкоду у сумі 1684 грн 82 коп., моральну шкоду у розмірі 1000 грн [6]. Наведена аргументація є цілком вірною, однак суд повинен був у мотивувальній частині судового рішення навести обґрунтування своєї позиції щодо солідарної відповідальності батьків *Ф.*, пославшись при цьому на статей 150, 157 СК України. У зв'язку з цим слід на рівні постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ закріпити роз'яснення, що у справах про відшкодування шкоди, завданої малолітніми, відповідачами виступають обоє його батьки, незалежно від того, з ким з них постійно проживає дитина. Враховуючи спільний характер прав і обов'язків матері та батька щодо дитини, її батьки за шкоду, завдану малолітньою дитиною, повинні відповідати солідарно, а не у певних частках. Суд може визначити й відповідним чином зменшити частку, що підлягає відшкодуванню з одного з батьків, лише у тому разі, якщо він внаслідок винних дій іншого був позбавлений можливості здійснювати виховання дитини, а тому шкода не є наслідком несумлінного здійснення саме цим з батьків виховання дитини.

Із змісту ст. 1178 ЦК України випливає, що деліквент – це малолітня особа, а боржником є особа, яка несе відповідальність за завдану шкоду. Коло осіб, які є боржниками, визначене ст. 1178 ЦК України, є вичерпним і розширювальному тлумаченню не підлягає. Така позиція укорінилася в судовій практиці й відображена в роз'ясненнях Верховного Суду України. Так, відповідно до абз. 3 п. 6 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 р. № 6 «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» із змінами та доповненнями зазначений у ст. 446

ЦК УРСР перелік фізичних і юридичних осіб, які несуть відповідальність за шкоду, заподіяну неповнолітніми віком до 15 років, є вичерпним і поширеному тлумаченню не підлягає. Однак виникають ситуації, коли не все виглядає досить однозначно. Зокрема, законодавець виходить з того, що за шкоду, завдану малолітніми відповідають лише особи, в яких (під наглядом яких) малолітні перебувають на відповідній правовій підставі, наприклад, у силу встановлення опіки, на підставі договору тощо. Втім непоодинокими є випадки, коли малолітні, які не мають батьків, перебувають на вихованні і утриманні своїх родичів, зокрема бабусь, дідусів та ін., а опіку над ними ще не встановлено і опікуна судом в порядку ч. 3 ст. 60 ЦК України не призначено. У науковій літературі досить довгий час є предметом обговорення питання про можливість відповідальності за шкоду, завдану малолітніми, *фактичних вихователів*, тобто осіб, які на протязі тривалого часу (одного-двох років) здійснюють виховання і нагляд за дітьми з наданням їм утримання [6, с. 80]. В. К. Антошкіна, окреслюючи коло фактичних вихователів, вказала, що усиновлювачі, опікуни, піклувальники, патронатні вихователі, інші особи, які тимчасово опікуються дитиною, не підпадають під категорію фактичних вихователів [8, с. 846]. Можливість притягувати до відповідальності фактичних вихователів за шкоду, завдану малолітніми, поділяють Я. М. Шевченко [1, с. 80] та деякі інші дослідники цього питання [9, с. 83–90], цілком справедливо вказуючи, що особи, які фактично виховують дитину навіть і без оформлення своїх прав і обов'язків, зобов'язані здійснювати це належним чином. Аналіз сімейного законодавства України свідчить про покладення на фактичних вихователів обов'язку по утриманню дитини. Зокрема, відповідно до ст. 269 СК України особи, в сім'ї яких виховувалася дитина, зобов'язані надавати їй матеріальну допомогу, якщо у неї немає батьків, баби, діда, повнолітніх братів і сестер, за умови, що ці особи можуть надавати матеріальну допомогу. У вказаних осіб, з огляду на те, що дитина перебуває у них на вихованні, виникають відповідні обов'язки по її вихованню (ст. 150 СК України), що породжує у них і відповідальність, у тому числі й за шкоду, завдану нею. Однак

слід враховувати, що про відповідальність фактичних вихователів може йтися за певних умов, зокрема дитина перебуває у сім'ї вихователя, він здійснює її виховання. При цьому основною умовою відповідальності фактичного вихователя є правомірність перебування дитини в його сім'ї, за відсутності якої не можна говорити і про перебування дитини саме на вихованні.

Слід звернути увагу, що позбавлення батьків батьківських прав не є підставою для звільнення їх від відповідальності за завдану дитиною шкоду. Однак оскільки реалізація такої санкції як позбавлення батьківських прав, тобто прав на виховання дитини, захист її інтересів, відібрання дитини в інших осіб, які незаконно її утримують, та ін., призводить до того, що батьки, які позбавлені цих прав, не можуть брати участь у вихованні дитини, можливість покладення на них відповідальності обмежена трирічним строком з моменту позбавлення їх батьківських прав (ст. 1183 ЦК України) . Цей строк за своєю природою не є строком давності, а є строком здійснення обов'язку, тому суд не має достатніх підстав скорочувати, поновлювати чи продовжувати цей строк у разі його пропущення.

За шкоду, завдану малолітніми, батьки (усиновлювачі), опікуни відповідають власним майном і коштами, тому що вважається, що оскільки малолітній не має власних доходів, він не має і майна, за рахунок якого завдана шкода буде відшкодована. Такий підхід не відповідає повною мірою принципу добросовісності, розумності та справедливості (п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦК України). Тому доцільно поширити відповідальність на майно цієї особи, адже може скластися ситуація, коли батьки цієї особи неплатоспроможні, а вона сама має на праві власності певне майно або грошові кошти, наприклад, успадковані нею. За таких обставин, судові рішення про відшкодування шкоди батьками залишаться без виконання, а завдана шкода без відшкодування, що не може визнаватись таким, що відповідає засадам розумності, добросовісності, справедливості.

У зв'язку з цим пропонуємо внести відповідні зміни до ст. 1178 ЦК України, надавши суду право за наявності достатніх підстав задовольняти

майнові вимоги потерпілих осіб за рахунок майна, належного безпосередньо особі, яка завдала шкоду.

Список літератури:

1. Кузнецова Л. Г. Гражданско-правовое положение несовершеннолетних / Л. Г. Кузнецова, Я. Н. Шевченко. – М., 1968.
2. Логвінова М. В. Цивільна та сімейно-правова відповідальність батьків за правопорушення, вчинені неповнолітніми : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. / М. В. Логвінова. – К., 2006. – 22 с.
3. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України : у 4 т. / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. – Т. 3. – К. : А.С.К. ; Севастополь : Ін-т юрид. дослідж., 2005. – 928 с.
4. Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування : затв. наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства у справах сім'ї, дітей та молоді від 21.09.2004 р. № 747/460 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://krissti.com.ua>.
5. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2005. – № 6.
6. Рішення Оріхівського районного суду Запорізької області від 15.02.2007 р. Справа №2-202/07 2007 рік [Електрон. ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/828103>.
7. Рішення Снігурівського районного суду Миколаївської області від 19.10.2010 р. Справа № 2-638/2010 р. [Електрон. ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/11849460>.
8. Сімейний кодекс України : науково-практичний коментар / за ред. І. В. Жилінкової. – Х. : Ксилон, 2008. – 855 с.
9. Спиглазова Н. М. Некоторые вопросы ответственности за вред, причиненный малолетними / Н. М. Спиглазова // Проблема защиты субъективных прав и советское гражданское судопроизводство : межвуз. темат. сб. – Ярославль : Ярославский гос. ун-т, 1981. – С. 83–90.
10. Ухвала Колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 16.05.2007 р. [Електрон. ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/728042>.
11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV, ред. від 19.01.2013 р. [Електрон. ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.

Бурлака И. В. К вопросу о субъектах ответственности за вред, причиненный лицами, не достигшими совершеннолетия.

В статье анализируются особенности гражданской-правовой ответственности за вред, причиненный лицами, не достигшими совершеннолетия. В частности, разработаны предложения по уточнению перечня субъектов, на которых законом возлагается обязанность по возмещению ущерба, причиненного названными лицами.

Ключевые слова: ущерб, обязательства по возмещению ущерба; деликты; малолетние лица; несовершеннолетние лица.

Burlaka I. V. To the question about the subjects of responsibility for harm, caused persons, not attaining majority.

The article analyzes the peculiarities of civil liability for the damage caused by individuals who are under the age adulthood. In particular, there are proposals to refine the list of entities

obligated according to the law to compensate the damage caused by the above-mentioned individuals.

Key words: damage, liability to compensate for damage, delicts, underage persons, minor children.